

УДК 7.012(477)

Даниленко В. Я.

Харківська державна
академія дизайну і мистецтва

ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ОЦІНОЧНІ ПІДХОДИ

Даниленко В. Я. Якість вищої дизайнерської освіти України: оціночні підходи. У статті окреслено підходи до оцінювання якості дизайнерської освіти в Україні, виходячи з тих підвалів, які закладено фахівцями у цій галузі для вищої освіти загалом. Спираючись на ті загальні підвалини, автор виводить більш конкретні положення, доречніші для використання у випадку саме вищої дизайнерської освіти. Основні з них такі: у масштабах країни основними оціночними підходами до якості освіти є стандарт та рейтинг. Для вищої дизайнерської освіти прийнятнішим є рейтинг. Тож його треба робити головним інструментом її оцінювання та підвищення якості шляхом рейтингування дизайн-освітніх осередків; найбільшу вагу серед рейтингових оцінок повинні мати мистецька складова дизайнерської освіти та ґрунтовні практики у профільних виробничих установах; недержавною організацією, яка найближче стоїть до розв'язання задачі створення національного дизайн-освітнього рейтингу, мала б бути незалежна творча спілка — Спілка дизайнерів України.

Ключові слова: вища дизайнерська освіта, якість, оцінка, рейтинг.

Даниленко В. Я. Качество высшего дизайнерского образования Украины: оценочные подходы. В статье обозначены подходы к оценке качества дизайнерского образования в Украине, исходя из тех оснований, которые заложены специалистами в этой области для высшего образования в целом.

Опираясь на них, автор выводит более конкретные положения, уместные для использования именно в высшем дизайнерском образовании. Основные: в масштабах страны основными оценочными подходами к качеству образования являются стандарт и рейтинг. Для высшего дизайнерского образования приемлемым является рейтинг. Поэтому его следует использовать как главный инструмент оценки и для повышения качества дизайн-образовательных центров; наибольший вес среди рейтинговых оценок должны иметь художественная составляющая дизайнерского образования и основательные практики в профильных производственных учреждениях; негосударственной организацией, которая ближе всех стоит к решению задачи создания национального дизайн-образовательного рейтинга, должен стать независимый творческий союз — Союз дизайнеров Украины.

Ключевые слова: высшее дизайнерское образование, качество, оценка, рейтинг.

Danylenko V. Quality of Ukraine higher design education: evaluation approaches. The article outlines approaches to assessing the quality of design education in Ukraine, based on the foundations laid down by specialists in this field for higher education in general. It has been shown that there are many precautions concerning the use of the standard as a valuation tool. As a denial against excessive standardization it is noted, that even within a single specialty of the labour market, graduates that are adapted to the requirements of specific enterprises are needed but not standardized ones. In the case of design education, as with any art education, standardization of education is even more important than education in large-scale formats. But in all art education, in our opinion, design education falls under the thesis of adaptation to specific enterprises and workplaces. In combination with a general-art level of training it needs specific knowledge about specific technologies. Otherwise, the employer will not need an artist who does not own them (that is, computer programs that are needed in specific areas of design, or technological knowledge in the automotive industry, the production of household objects, furniture design, interior design of a specific purpose, etc.)

It can be said that because of these circumstances and due to two-sided nature of design education (artistic and technological) standards of higher education for it can be only framework, and therefore not very suitable for the development of methodologies for assessing the quality of education on this basis.

It is noted that rating has some advantages. Instead, the main Ukrainian ratings are diversified: for scientific activity, for employer reviews and for graduates. It is emphasized that in order to assess the quality of design education it is appropriate to rely more heavily on the achievement of graduates.

The suggestion is given about rating operations within one specialty. Based on this, it is logical to compile the same ratings among university, but for universities of art direction. However, based on the realities of Ukraine, there are only three art academies (National Academy of Fine Arts and Architecture, Lviv National Academy of Arts, Kharkiv State Academy of Design and Arts), and there are 48 design-educational centers scattered at different universities. In view of this, in order to assess the

quality of design education and raise it to a higher level it is appropriate to rank all educational centers for this art specialty that currently exist in Ukraine.

Thus, the question arises about the structuring of a methodology for a specific artistic rating, which would give an opportunity to measure the quality of art education. But many artists are right to believe that art measuring followed by art education is not the case. In spite of this, on the other hand, there are methods of such measurement, as shown by modern experience of many countries.

The experience of formalizing the quality of design and design education in Ukraine exists. But this experience makes sense for "domestic use" in educational institutions and is not able to raise the quality of design education in the country as a whole. Rating of design-educational centers is effective.

It is proved that the emphasis in the rating indicators should be focused on the art component of design education. Therefore, it is important to rank significant points for victories in the international artistic competitions: not only connected with design, but also take into account participation in prestigious exhibitions of contemporary art. It is necessary to take into account not only student's participation but also participation of graduates of the last years.

There is a question of more qualitative technological training in the field of fundamental higher design education. Otherwise, when finding a job, high-level of artistic training of a designer graduated from the art academy will be null and void if in that academy teaching and transfer of noncompetitive knowledge to students about technologies used in contemporary art design in one or another section of it took place. Ways of achieving better technological preparation are due to the transfer of part of student's design training more to the acquisition of technological expertise in specialized production facilities. So, this phenomenon should find its embodiment in the compilation of methodologies for rating points.

It is stressed that the organization of rating should be done by non-governmental organization. The Union of Designers of Ukraine is such profile non-governmental organization in Ukraine. However, due to its current state and real possibilities, it is utopia to hope for its capacity. But theoretically this should be like this. So let's treat such a proposal as a theoretical model, which soon could be realized into practice. In this case, in future updated Union should make rating of design educational centers as one of the components of its activities.

Conclusions

- 1. Standard and rating are the main evaluation approaches to the quality of education in the country. Rating is more appropriate for higher design education. Therefore, it should be made as the main tool for its evaluation and quality improvement by rating design-educational centers.*
- 2. Art component of design education and sound practices in specialized production institutions should have the highest weight among rating assessments.*
- 3. An independent creative union – the Union of Designers of Ukraine should be a non-governmental organization that is closest to solving the task of creating a national design-educational rating.*

Keywords: higher design education, quality, evaluation, rating.

У нашій попередній статті висновком було те, що дизайнерська освіта України кількісно дозріла до переходу в нову якість [3]. Відтак предметом нової публікації є, власне, підходи до оцінювання та підвищення якості дизайнерської освіти.

У цілому для України проблема якості освіти є вельми болючою. Вона не потребує обґрунтування своєї актуальності. З цього питання фахівцями написано багато, натомість проблема якості саме дизайнерської освіти України — не розглядалася. Варто розглянути.

Фахівці з питань вищої освіти зазначають, що її якість досить важко формалізується. Додамо до цього, що мистецьку освіту формалізувати ще важче, ніж будь-яку іншу.

Проте здійснімо спроби окреслити підходи до такої собі помірної формалізації. Ці підходи виводитимемо від загальних пропозицій щодо цього, яких існує чимало. Тут будемо базуватися здебільшого на публікаціях В. Бахрушина, О. Горбаня [1; 2] та Л. Шевченко [4].

На думку В. Бахрушина, для оцінювання спершу треба виокремити специфіку вищої освіти. Основним показником вищої освіти, який відрізняє її від середньої, є ось що: «...середня освіта спрямована, насамперед, на те, щоб навчити учнів користуватися вже відомими знаннями, методами, технологіями тощо. А вища освіта, крім цього, передбачає набуття студентами компетентностей, пов'язаних із продукуванням нових знань, методів, технологій і т. п.» [2].

Щодо дизайнерської освіти, то ця ознака не так гостро проступає в ній, адже у будь-якій дизайнерській школі, не обов'язково вищій, існує дисципліна «композиція», яка апіорі передбачає продукування нового. Тож названу ознаку саме у разі дизайнерської освіти варто вточнювати.

Наводяться ще такі ознаки вищої освіти:

«1. Вища освіта надається вищими навчальними закладами (але це не дуже інформативна характеристика, оскільки в більшості цитованих документів зазначається, що однією з основних специфічних рис вищого навчального закладу є те, що він реалізує програми вищої освіти).

2. Вища освіта — це освіта, що здобувається після отримання середньої освіти. Іноді додається, що не тільки після, а й на її основі. Але таке доповнення присутнє не у всіх визначеннях, і, можливо, у цьому є сенс. Бо, насправді, є багато напрямів вищої освіти (мистецтво, право, психологія тощо), у яких зміст навчання досить мало пов'язаний зі змістом середньої освіти...

3. Вища освіта, зазвичай, передбачає отримання певних освітніх чи професійних кваліфікацій, що засвідчується відповідними документами (дипломами, сертифікатами тощо). Іноді додається, що ці кваліфікації мають відповідати певному кваліфікаційному рівню.

Проте усі ці ознаки важко назвати специфічними, бо вони можуть бути притаманні й іншим видам освіти» [1].

Отже, як не дивно, до сьогодні не існує цілком чітких ознак специфічності вищої освіти, а вищої мистецької й поготів. Відтак проводити подальшу розвідку в режимі дошукування до ознак специфічності вищої освіти за дизайнерським напрямком — позбавлено підґрунтя та і сенсу, а отже, є зараз тупиковою стежкою для роздумів. Не на часі.

Але ж повернімося до цитованого джерела. Далі в ньому йдеться про стандарти вищої освіти як інструменти оцінювання та підвищення її якості. Зазначається, що нині в Україні вони знерідка не задовольняють вимог ані студентів, ані працедавців. Звертається увага на те, що з багатьох напрямів, які швидко розвиваються, «тривалість циклу оновлення освітніх стандартів є значно більшою, ніж тривалість життєвого циклу вимог ринку праці до компетентностей працівників» [1].

Як заперечення проти надмірної стандартизації зазначається, що навіть у межах однієї спеціальності ринку праці потрібні не стандартизовані випускники, а ті, що адаптовані до вимог конкретних підприємств.

У випадку з дизайнерською освітою, як і з будь-якою мистецькою, стандартизація навчання викликає ще більші перестороги, аніж у масовій освіті. Але з усіх мистецьких саме дизайнерська освіта, на нашу думку, підпадає під тезу щодо адаптації до конкретних підприємств та робочих місць. Адже вона разом із загальнохудожнім вишколом потребує конкретних знань щодо конкретних технологій. Інакше працедавцеві не потрібен буде художник, який не володіє ними (чи то комп'ютерними програмами, які необхідні на конкретних ділянках дизайну, чи технологічними знаннями у сфері автопрому, виробництві побутових предметів, меблів, проектуванні інтер'єрів конкретного призначення тощо).

Через ці обставини дизайнерська освіта, завдяки своїй двоєдиній сутності (художньо-технологічній), є такою, що стандарти вищої освіти для неї можуть бути лише рамковими, а відтак не дуже придатними для розробки на їхній основі методик оцінювання якості освіти.

Інша справа — рейтинги. Їхня пряма мета — стимулювати підвищення якості освіти. Існує багато різних рейтингів вищих навчальних закладів, призначених для вирішення різних завдань. Основними з цих завдань є: оцінювання наукових досягнень навчального закладу, оцінювання задоволення вимог працедавців, оцінювання успішності випускників.

Що стосується українських рейтингів, Л. Шевченко наводить такі дані: «В Україні найбільш впливовими є три національні рейтинги — журналу

“Кореспондент”, “Топ-200 Україна” і “Компас”... Але єдиної комплексної системи оцінки ВНЗ немає. Скажімо, рейтинг ВНЗ “Компас” базується на оцінках роботодавців та задоволеності самих студентів одержаними знаннями. У методиці ж рейтингування ВНЗ, запропонованій наприкінці 2008 р. Міністерством освіти і науки України, акцент робиться на реалізації наукового потенціалу вищої школи і не враховуються ні відгуки експертів і роботодавців, ні досягнення випускників» [4].

У зв'язку із цим, — звертаючись до проблеми підвищення якості саме дизайнерської освіти, — нам видається найбільш доречним орієнтувати методики складання рейтингів на досягнення випускників. Адже цей показник великою мірою вбирає в себе попередній, тобто орієнтацію на роботодавця, бо успішність випускника залежить від того, взяв його роботодавець чи ні, і якщо випускник закріплюється на роботі й успішно працює, то це значить, що результати його роботи є конкурентоздатними на ринку (але тут не без проблем, пояснимо це далі). Що ж стосується першого з наведених вище рейтингових орієнтирів — реалізації наукового потенціалу вищої школи, — то він є менш вагомим для підняття мистецько-дизайнерського рівня підготовки студентів творчої спеціальності.

Отже, до цього ми спиралися на основні положення загальних підходів до оцінювання та підвищення якості освіти, «примірюючи» їх на потреби специфічної художньо-проектної спеціальності. Але ж усі ті підходи, у зв'язку зі своєю загальністю, оперують рейтинговими оцінками лише університетів, а про рейтинги в рамках однієї спеціальності не йдеться. Прицільні рейтинги, спрямовані на візуальну мистецьку спеціальність, — зважаючи на специфічність мистецької освіти, — мають право на використання. Виходячи з цього, логічним є складання таких самих рейтингів, як і скрізь, — університетських, але для університетів мистецького спрямування. Проте, виходячи з реалій України, художніх академій маємо лише три (Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Львівська національна академія мистецтв, Харківська державна академія дизайну і мистецтв), а дизайн-освітніх осередків, розкиданих по різних університетах, — 48 [3]. Виходячи з цього, для оцінювання якості дизайнерської освіти та підняття її на більш високий рівень, цілком доречним є складання рейтингів для всіх освітніх осередків за цією художньою спеціальністю, що існують на даний момент в Україні.

Постає, таким чином, питання щодо складання методики специфічного мистецького рейтингу, який би давав можливість вимірювати якість художньої освіти. Але ж багато митців небезпідставно вважають, що вимірювати мистецтво, а за ним і мистецьку освіту, є справою непевною. Попри це, з

іншого боку, існують методики такого вимірювання, як показує сучасний досвід багатьох країн.

Так, не викликають подиву там методики оцінювання живопису та скульптури [5]. Чи не у масовому вжитку перебуває таке словосполучення, як «design evaluation» (оцінювання дизайну), існують центри на кшталт «Center for Education Design, Evaluation, and Research» (центр дизайнерської освіти, оцінювання та досліджень) і т. ін. [6].

Маємо можливість апелювати і до вітчизняного досвіду. Свого часу Київська та Харківська філії ВНДІТЕ,* які плідно працювали три десятки років (1960–1980-ті), серед іншого продукували і методики оцінювання творів дизайну, тобто шукали шляхи формалізації якості дизайну. За цим тодішня вища дизайнерська школа України в особі Харківського художньо-промислового інституту (нині Харківська державна академія дизайну і мистецтв) перекладала це на педагогічну практику. Основні положення цього перекладання існують зараз у численних дизайн-освітніх осередках, які з'явилися в Україні протягом чвертьстоліття.

Отже, досвід формалізації якості дизайну та дизайн-освіти в Україні існує. Але цей досвід має сенс для «внутрішнього вжитку» в навчальних закладах та не має сили для підняття якості дизайнерської освіти в країні загалом. Таку силу має рейтингування дизайн-освітніх осередків.

Акцент у рейтингових показниках має бути сфокусований на художній складовій дизайнерської освіти. Адже якщо це не є так, то випускник-дизайнер, який не здатен створювати бодай просто грамотний з художньої точки зору дизайнерський продукт, не є конкурентоспроможним на міжнародному ринку. А якщо наші випускники такі, то і дизайн України буде таким — непомітним у світі.

Тому в рейтингових показниках важливо закладати значні бали за перемоги у міжнародних мистецького плану конкурсах: не лише суто дизайнерських, але ще й враховувати участь у престижних виставках сучасного мистецтва. При цьому не тільки студентів, а й випускників останніх років, що необхідно відслідковувати.

Ще раз підкреслимо: не художній дизайн не є конкурентоспроможним, бо він не дизайн. На більш-менш солідних рівнях не проконкурує. На жаль, він здатен конкурувати в сьогоднішній Україні у зв'язку з неосвіченістю певної кількості роботодавців та такою самою неосвіченістю певної частини ринку (на початку статті ми обіцяли пояснити це). Так от, допомагають успіхові третьосортного дизайну сучасні технології. Комп'ютерні програми ніби «самі творять дизайн», а з цього робиться висновок: технологу цілком достатньо закінчити

двомісячні дизайнерські курси для успішного працевлаштування. Це призводить до того, що згадані «двомісячники» приймаються роботодавцями на роботу з цілковитою серйозністю.

Відтак постає питання більш якісної технологічної підготовки у сфері фундаментальної вищої дизайн-освіти. Інакше при спробах працевлаштування висококласна мистецька підготовка випускника-дизайнера з художньої академії зводиться нанівець, якщо в тій академії відбувається відтворення і передавання студентам неконкурентних знань щодо технологій, які використовуються у сучасному художньому проектуванні — на тій чи іншій його ділянці. Шляхи досягнення більш якісної технологічної підготовки пролягають через перенесення частини студентського дизайнерського вишколу — більшою мірою, аніж зараз, — на придбання технологічного досвіду у профільних виробничих установах. А відтак це явище має знайти своє втілення у складанні методик щодо рейтингових балів.

Таким чином, наголосимо на тому, що національний рейтинг дизайн-освітніх осередків є найбільш ефективний спосіб підвищення якості дизайнерської освіти у масштабах країни, тому що він є неабияким стимулом до розвитку будь-якого осередку.

Хто ж має складати ці рейтинги? Ґрунтуючись на рекомендаціях фахівців [1], візьмемо за аксіому те, що це має бути недержавна організація. Такою профільною недержавною організацією в Україні є Спілка дизайнерів України. Утім, зважаючи на її сучасний стан та реальні можливості, сподіватися на її дієздатність є утопією. Але теоретично це мало б бути так. Тож поставимося до такої пропозиції як до теоретичної моделі, що невдовзі здатна втілитися в практику. У такому разі оновлена Спілка мусить у майбутньому зробити рейтингування дизайн-освітніх осередків однією зі складових частин своєї діяльності.

Висновки:

1. У масштабах країни основними оціночними підходами до якості освіти є стандарт та рейтинг. Для вищої дизайнерської освіти прийнятнішим є рейтинг. Тож його треба робити головним інструментом її оцінювання та підвищення якості шляхом рейтингування дизайн-освітніх осередків.

2. Найбільшу вагу серед рейтингових оцінок повинні мати мистецька складова дизайнерської освіти та ґрунтовні практики у профільних виробничих установах.

3. Недержавною організацією, яка найближче стоїть до розв'язання задачі створення національного дизайн-освітнього рейтингу, мала б бути незалежна творча спілка — Спілка дизайнерів України.

* Всесоюзний науково-дослідний інститут технічної естетики колишнього ДКНТ СРСР

Література:

1. Бахрушин В. Що таке якість вищої освіти і як її вимірюють? [Електронний ресурс] / В. Бахрушин // Портал громадських експертів. — 2013. — 10 вересня. — Режим доступу : <http://education-ua.org/ua/articles/100-shcho-take-yakist-vishchoji-osviti-i-yak-jiji-vimiryuyut> (дата звернення : 15.07.2017). — Назва з екрана.
2. Бахрушин В. С. Якість вищої освіти та сучасні підходи до її вимірювання [Текст] / В. С. Бахрушин, О. М. Горбань // Освіта і управління. — 2012. — Т. 15. — № 4. — С. 7–11.
3. Даниленко В. Дизайнерська освіта України: перехід у нову якість [Текст] / В. Даниленко // Вісник ХДАДМ. — 2017. — № 3. — С. 4–10.
4. Шевченко Л. С. Якість вищої освіти: сутність, оцінка, управління [Електронний ресурс] / Л. С. Шевченко. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58095.doc.htm (дата звернення : 15.07.2017). — Назва з екрана.
5. Art Evaluation : How to Appreciate Art? [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.visual-arts-cork.com/art-evaluation.htm#like> (дата звернення : 15.07.2017). — Назва з екрана.
6. CEDER is a University of Michigan School of Education center devoted to offering high-quality designs, evaluations, and research on teaching, learning, leadership, and policy at multiple levels of education [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ceder.soe.umich.edu> (дата звернення : 15.07.2017). — Назва з екрана.

References:

1. Bakhrushyn, V. (2013, September 10). Shcho take yakist vyshchoyi osvity i yak yiyi vymiryuyut? [What is the Quality of Higher Education and How is It Measured?]. *Portal hromadskykh ekspertiv — Portal of Public Experts*. Retrieved from <http://education-ua.org/ua/articles/100-shcho-take-yakist-vishchoji-osviti-i-yak-jiji-vimiryuyut>. (In Ukrainian).
2. Bakhrushyn, V. Ye, Horban, O. M. (2012). Yakist vyshchoyi osvity ta suchasni pidkhody do yiyi vymiryuvannya [Quality of Higher Education and Modern Approaches to Its Measurement]. *Osvita i upravlinnya — Education and Management, 15 (4)*, 7–11. (In Ukrainian).
3. Danylenko, V. (2017). Dyzaynerska osvita Ukrayiny : perekhid u novu yakist [Designing Education in Ukraine : Moving to a New Quality]. *Visnyk KHDADM — Bulletin of KSADA, 3*, 4–10. (In Ukrainian).
4. Shevchenko, L. S. *Yakist vyshchoyi osvity : sutnist, otsinka, upravlinnya* [Quality of Higher Education : Essence, Assessment, Management]. (n.d.). Retrieved from http://www.rusnauka.com/3_SND_2010/Economics/58095.doc.htm (In Ukrainian).
5. Art Evaluation : How to Appreciate Art? *www.visual-arts-cork*. (n.d.). Retrieved from <http://www.visual-arts-cork.com/art-evaluation.htm#like>. (In English).
6. *CEDER is a University of Michigan School of Education Center Devoted to Offering High-quality Designs, Evaluations, And Research on Teaching, Learning, Leadership, And Policy at Multiple Levels of Education*. (n.d.). Retrieved from <http://ceder.soe.umich.edu>. (In English).